

Анђела М. Марковић
Наиле Р. Маља Имами
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за албанологију

УДК 811.18`373.232
DOI 10.46793/Uzdanica20.2.091M
Оригинални научни рад
Примљен: 29. септембар 2023.
Прихваћен: 24. новембар 2023.

ИМЕНИЦЕ СА ПРЕПОЗИТИВНИМ ЧЛАНОМ У АЛБАНСКОМ ЈЕЗИКУ КОЈЕ СЕ ИЗДВАЈАЈУ У ОБЛАСТИ РОДБИНСКЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ

Айстиракиј: Предмет овог рада је истицање именица које се издвајају у области родбинске терминологије у албанском језику, а у својој структури садрже препозитивни члан. У једну од главних група именица са препозитивним чланом спадају и именице које означавају родбинске везе, тј. крвно сродство. Циљ овог рада је да истакне ове именице и да синтаксичком методом покаже каква је улога препозитивног члана, који је њихов саставни део, у реченицама. Посредством ексерпираних примера их различитих граматика албанског језика и дефлексијом ових именица, настојимо да дефинишемо њихову структуру и синтаксичку улогу у граматички, а имплементацијом текста са овом терминологијом дефинишемо њихову улогу у албанском језику. Узевши у обзир фреквентност у изучавању овог типа именица, долазимо до закључка да, иако данас имају своје еквиваленте, који се више користе у говорном али су присутни и у писаном језику, део родбинске терминологије који обухвата именице са препозитивним чланом и даље има веома важну улогу у изучавању како историјске тако и морфолошке структуре албанског језика.

Кључне речи: родбинска терминологија, именички систем, дефлексија, чланови, присвојни члан, албански језик.

УВОД

За разлику од већине индоевропских језика, посебна карактеристика албанског језика су постпозитивни чланови, који се користе за формирање одређеног вида именица или именске синтагме, и препозитивни чланови, који представљају морфеме које се јављају испред придева, одређених врста заменица, редних бројева, генитива, али и неких именица. Поред тога што представља језик који у својој структури има и препозитивни и постпозитивни члан, додатна специфичност албанског језика је што садржи имени-

це са препозитивним чланом, које се по функцији не разликују од именица испред којих се члан не налази, с обзиром на то да се уз њих користи и постпозитивни члан који их одређује. Оба типа чланова су морфеме које су у потпуности измениле систем функционисања албанског језика, променивши еволуцију језика и истичући га по јединственим лингвистичким карактеристикама и морфолошким променама у породици индоевропских језика.

Родбинска терминологија игра важну улогу у многим научним дисциплинама (попут антропологије, културологије, социологије и многих других) јер се може користити као кључни индикатор друштвених, културних и језичких карактеристика различитих друштава. Као таква, има значајне импликације за лингвистику и разумевање језичких система, јер омогућава везу између језика, културе и друштва. Она упућује на различите културне и друштвене прилике које су се одразиле на употребу овог типа именица, што говори о важности ове категорије у језику на коју су без сумње утицали контакти са другим народима који су оставили траг.

Ако морфолошки сагледамо именице које означавају крвно сродство, открићемо да се оне у албанском језику појављују са препозитивним чланом, али и без њега. Како се препозитивни члан повезује са другим врстама речи, различите промене у савременом језику и процес упрошћавања и стандардизовања језика довели су до формирања еквивалената ових именица без члана. Међутим, овакве именице се и даље користе како у говорном тако и у писаном језику, а зависно од дијалекта албанског, њихова фреквентност се разликује. Синтаксичком анализом настојимо да објаснимо која је улога и порекло препозитивног члана у оваквим речима и како се оне третирају у реченицама, а имплементацијом текста у којем оне доминирају покушаћемо да објаснимо њихову улогу у ширем контексту.

У суштини, овај рад има за циљ да истражи сложеност албанског језика, посебно у вези са родбинском терминологијом и употребом препозитивних чланова у њој, истражујући шире импликације језичких јединица овог типа кроз њихову употребу и функцију у различитим реченицама.

ПОРЕКЛО ПРЕПОЗИТИВНОГ ЧЛАНА

Иако се назив *чланови* помиње први пут 1886. године, односећи се на препозитивне чланове (Spiro, 2021: 57), велики број граматичара (Begolli, 1964; Vokshi 1966, Topalli, 2011; Durmishi, 2013; Spiro, 2021) дефинише их на различите начине истичући тако одређени тип чланова као морфему, речцу или пак променљиву врсту речи.

Препозитивни члан се у албанском језику јавља као генитивни члан и као саставни део придева са чланом, што указује на његову другачију улогу у различитим граматичким категоријама. Према К. Топалију (Kolec Topalli)

(2011: 168–169), они су настали понављањем постпозитивног члана, али њихове функције су у потпуности другачије у овим лексичко-граматичким категоријама. Код придева овај члан има све граматичке функције као и постпозитивни члан, осим одређеног вида, док то није случај са генитивним чланом, који има синтаксичку улогу да повеже две именице. Јача повезаност препозитивног члана са придевом указује на његов ранији настанак, док његово чешће изостављање код генитива, како у говору тако и у писању, али и повезаност генитивног члана са именицом испред, предочава касније настајање.

Говорећи из творбене перспективе, постоје заједнички елементи у начину формирања именица и придева, који проистичу из њиховог узајамног односа. Поред великог броја суфикса који могу да се користе за творбу и именица и придева, такође се код одређених именица, као и код придева, може користити и препозитивни члан (Весі, 2010: 38).

Изучавајући порекло препозитивног члана, К. Топали (2011: 453–454) издваја четири групе речи које у својој структури имају препозитивни члан, што сугерише да овај члан може имати различито порекло и функције у зависности од граматичког контекста – прва група са чланом који је настао од постпозитивног, друга са чланом који проистиче од препозитивног члана придева, трећа са чланом који има порекло од генитивног члана и четврта група са чланом насталим од показне заменице. У оквиру четврте групе посебно се издвајају именице са препозитивним чланом из области родбинске терминологије, попут *i biri* – ‘син’, *e bija* – ‘ћерка’, *i ati* – ‘отац’, *e ëma* – ‘мајка’.

Како се ниједна именица не може поставити испред именица овог типа, члан који се јавља уз њих није могао да настане од генитивних синтагми, а пошто су речи које долазе иза њега именице, он не потиче ни од члана придева. Чак иако бисмо о њему говорили као о језичком средству без значења, које има искључиво граматичку функцију, не бисмо могли да повежемо његово порекло са неком од претходно наведених врста препозитивног члана. Ослањајући се на ову теорију, К. Топали (2011: 466) апострофира да члан ових именица потиче од показних заменица које су имале значење присвојних, будући да оне како у старом и новом албанском, тако и у другим европским језицима (попут италијанског, француског, немачког, енглеског, руског) стоје искључиво испред именице на коју се односе, те их зато сматра и назива присвојним члановима који су остаци некадашњих заменица.

К. Ципо (Kostaq Cipo) (1949: 68–69) сугерише да члан, иако је „мала реч”, има функцију да ограничи уопштено значење речи, мислећи тако вероватно на постпозитивне чланове помоћу којих се формира одређени вид, истичући један специфичан предмет или особу унутар опште групе. С друге стране, препозитивне чланове илуструје на другачији начин, помињући везани и слободни препозитивни члан. Док везани члан повезује именицу испред са речју која је иза са којом се слаже у роду, броју и падежу, слобод-

ни чланови немају ову функцију и он као пример наводи управо именице са чланом *i ati* – ‘отац’, *e ëma* – ‘мајка’. Термин *слободни члан* користи и граматичар Х. Вокши (Hasan Vokshi) (1957: 37) повезујући га на исти начин са именицама које интегришу родбинске односе, попут *e ama* – ‘мајка’, *i biri* – ‘син’, *e bija* – ‘ћерка’, *i nipi* – ‘унук, сестрић, братанац’, *e mbesa* – ‘унука, сестричина, братаница’, *i vëllai* – ‘брат’, *e motra* – ‘сестра’, *e reja* – ‘снаја’, *i vjehrrri* – ‘свекар, таст’, *e vjehrra* – ‘свекрва, ташта’.

Аутор С. Риза (Selman Riza) (1953: 31) у својој студији пружа увид у то како су се препозитивни чланови развијали у албанском језику и како су утицали на граматичку структуру овог језика. Ова врста речи је временом обликовала концептуални корак деградирајући сваки именички облик у неодвојиве и непроменљиве делове реченице. По угледу на друге језике, у старом албанском придеви и друге одреднице налазиле су се испред именице, која даје кључно значење синтагми, тиме формирајући синтетичке изразе, што објашњава појаву присвојних заменица испред именица које означавају крвно сродство, нпр. *im bir* – ‘мој син’ и *ime bijë* – ‘моја ћерка’. Касније је албански језик развио аналитичке изразе у којима се присвојна заменица налазила иза именице и у старом албанском је имала чланове *babai i im* – ‘мој отац’, *nana e ime* – ‘моја мајка’, *vllau i yt* – ‘мој брат’, *motra e jote* – ‘моја сестра’. Међутим, К. Топали (2007: 45) се не слаже са овом теоријом, будући да је показна заменица заузимала позицију увек испред именице (о чему сведоче и синтагме у савременом албанском језику) и да није имала члан, из чега произлази да није могла да промени позицију и пређе иза именице, што се није десило ни у једном језику који у својој структури има препозитивне чланове. По узору на ове облике у савременом језику се могу наћи идентични, али без чланова испред присвојне заменице, зато што их оне као граматичка категорија немају, нпр. *im at* – ‘мој отац’, *im amë* – ‘моја мајка’, *yt vlla* – ‘твој брат’, *jote motra* – ‘твоја сестра’. Овај начин употребе присвојне заменице испред именице која означава крвно сродство се може сматрати и устаљеним, ослањајући се на чињеницу да се само код ових именица присвојна заменица може наћи испред (Сиро, 1949: 69).

НАЧИН УПОТРЕБЕ

Иако су препозитивни чланови за номинатив једине у мушком роду *i*, у женском роду *e*, и у средњем роду *të* (Beggoli, 1964: 41), именице које означавају родбинске везе имају само *i* и *e* као члан (Shkurtaј, 2006: 147). Међутим, ове именице, попут осталих, могу имати множину, тако да ће се у множини јавити члан *të* (*të bijtë = bijtë e tij, bijtë e saj* – ‘синови = његови синови, њени синови’). Ови елементи, по пореклу заменице, у језичкој свести се интерпретирају као чланови, и то као чланови који имају вредност при-

својне заменице за треће лице, због чега се називају и присвојни чланови (Vokshi, 1957: 37; Shkurtaј, 2006: 147–148; Topalli, 2011: 466; Spiro, 2021: 104; Naxhillari, 2021: 121):

i biri = biri i tij – 'његов син', *i saj* – 'њен', *i vet* – 'свој', *i tyre* – 'њихов'
e bija = bija e tij – 'његова ћерка', *e saj* – 'њена', *e vet* – 'своја', *e tyre* – 'њихова'
i ati = ati (babai) i tij – 'његов отац', *i saj* – 'њен', *i vet* – 'свој', *i tyre* – 'њихов'
e ëma = ëma (nëna) e tij – 'његова мајка', *e saj* – 'њена', *e vet* – 'своја', *e tyre* – 'њихова'
i vëllai = vëllai i tij – 'његов брат', *i saj* – 'њен', *i vet* – 'свој', *i tyre* – 'њихов'
e motra = motra e tij – 'његова сестра', *e saj* – 'њена', *e vet* – 'своја', *e tyre* – 'њихова'

Пошто се ове именице користе само у одређеном виду (Vesі, 2004: 62; Shkurtaј, 2006: 148), јер у супротном нема значења припадности (Durmishi, 2013: 433), њихова промена по падежима утиче на облик и препозитивних и постпозитивних чланова који се користе уз њих. Чињеница да се синтагме овог типа користе у одређеном виду контрадикторна је тврдњи да њихов препозитивни члан потиче од показних заменица са којима се користи неодређени вид именице (Jashari & Çitaku, 2009: 41). Ова спознаја сугерише да је пракса употребе ових именица у одређеном виду настала касније, или када су се појавиле присвојне заменице које су заузеле позицију иза именице и захтевале употребу именице у одређеном виду, или да је на формирање одређеног вида утицала синтагма са именицом у генитиву који конкретизује елемент који поседује у синтагми и такође одређује именицу (Topalli, 2011: 467).

Контрадикторност у употреби ових синтагми додатно се потврђује хипотезом да се именице из области родбинске терминологије користе у одређеном виду само уз препозитивни члан и то у трећем лицу, док се именице из исте групе у првом и другом лицу користе заједно са присвојним заменицама, али у неодређеном виду, будући да је устаљен ред речи у овој синтагми *присвојна заменица + именица*, нпр. *im atë* – 'мој отац', *yt atë* – 'твој отац', *ime ëmë* – 'моја мајка', *jot ëmë* – 'твоја мајка', *im bir* – 'мој син', *ime bijë* – 'моја ћерка', тј. ове заменице су представљале придеве са функцијом атрибута (Spiro, 2021: 104; Riza, 1982: 126). Како препозитивни члан не може да одреди именицу, именице са оваквим чланом добијају и постпозитивни члан, док се именице у прва два лица са присвојним заменицама које могу да имају статус одредбе користе у неодређеном виду (Demiraj, 1978: 71). Синтагме овог типа су затворене, јер се иза њих не може поставити нека зависна врста речи, за разлику од синтагми са препозитивним чланом чији се главни елемент, тј. именица, налази у одређеном виду и могу је пратити и друге одредбе (нпр. генитив *i biri i Gjergjit* – 'Ђорђевић син') (Topalli, 2007: 60). По теорији С. Ризе (Riza 1979: 158), препозитивни члан код именица које

означавају крвно сродство остатак је старог албанског језика који је опстао код овог типа речи у савременом језику.

О постојаности ових израза можемо говорити и у контексту њихове старосне доби, будући да се овај тип синтагми јавља код позајмљеница, и то најчешће позајмљеница из латинског језика (нпр. *i vëllai* – ‘брат’, *e motra* – ‘сестра’, *i ati* – ‘отац’, *e ëma* – ‘мајка’, *i biri* – ‘син’, *e bija* – ‘ћерка’, *i nipi* – ‘унук, сестрић, братанац’, *e mbesa* ‘унука, сестричина, братаница’, *i gjyshi* – ‘деда’, *e gjyshja* – ‘баба’, *e njerka* – ‘маћеха’, *e reja* – ‘снаја’, *i thjeshtri* – ‘пасторак’, *e thjeshtra* – ‘пасторка’, *i kunati* – ‘девер, шурак’, *e kunata* – ‘снаја, свастика, заова’, *i vjehërrri* – ‘свекар, таст’, *e vjehërra* – ‘свекрва, ташта’, *i shoqi* – ‘муж’, *e shoqja* – ‘жена’, *i ungjë* – ‘стриц, ујак’, *e emta* – ‘тетка’, *i kushëriri* – ‘рођак’, *e kushërira* – ‘рођака’), о чему сведочи и чињеница да позајмљенице које су касније ушле у албански, углавном из турског, немају члан (нпр. *baba/babë* – ‘отац’, *xhaxha/axhë* – ‘стриц’, *dai/dajë* – ‘ујак’, *hallë* – ‘тетка, очева сестра’, *teze* – ‘тетка, мајчина сестра’, *teto* – ‘теча’), што јасно указује на древност ових синтагми (Торали, 2011: 466). Одређени број именица са препозитивним чланом са списка наведеног у овом пасусу користи се и данас, али у много мањој мери него у прошлости, што говори о стабилности ових израза у албанском језику, сугеришући на њихову историјску присутност и отпорност на промене које су доносиле позајмљенице из других језика.

ДЕКЛИНАЦИЈА И КОНТЕКСТ

Именице које означавају крвно сродство подложне су деклинацији, а богат систем флексије албанског језика игра значајну улогу у прецизном изражавању породичних односа.

Како се ове именице у првом и у другом лицу користе уз присвојну заменицу која се истиче испред именице, таква именичка синтагма се по падежима мења тако што се њен први део, тј. присвојна заменица, мења уобичајено по падежима независно од своје позиције, док се други део синтагме, тј. именица, која је у неодређеном виду, мења као таква. Тако у генитиву, дативу и аблативу имамо облик *tim biri*, *sime bije*, а у акузативу *tim bir*, *time bijë*, што се даље примењује и на остале именице овог типа.

За разлику од њих, синтаксички и морфолошки гледано, како се именице које имају препозитивни члан, који носи значење присвојне заменице за треће лице, увек користе у одређеном виду, оне примењују тај систем промене, али мењају и препозитивни члан.

Табела 1. Деклинација именица *bir*, *i* и *bijë*, *a*

Падеж \ Именица	<i>bir</i> , <i>i</i> / <i>sin</i>	<i>bijë</i> , <i>a</i> / <i>çerka</i>
Номинатив	i biri	e bija
Генитив	(i, e) të birit	(i, e) së bijës
Датив	të birit	së bijës
Акузатив	të birin	të bijën
Аблатив	(prej) të birit	(prej) së bijës

Табела 2. Деклинација именица *atë*, *i* и *amë*, *a*

Падеж \ Именица	<i>atë</i> , <i>i</i> / <i>otac</i>	<i>amë</i> , <i>a</i> / <i>majka</i>
Номинатив	i ati	e ama
Генитив	(i, e) të atit	(i, e) së amës
Датив	të atit	së amës
Акузатив	të atin	të amën
Аблатив	(prej) të atit	(prej) së amës

Б. Шкуртај (Gjovalin Shkurtaј) (2010: 228) у својој књизи *Shqipja e sotme* (Данашињи албански језик) у поглављу о именицама које означавају крвно сродство даје пример текста у којем ова терминологија превладава. Лексичком анализом текста можемо утврдити да мали број именица употребљених у тексту носи члан, јер су оне под утицајем позајмљеница из других језика замењене еквивалентима који се данас користе у већој мери, док синтаксичком анализом можемо утврдити степен флексије ових именица, које се као и све остале користе у падежу, тј. подложне су деклинацији.

Toni është mjek. Ai është nga Tirana. Toni ka një vëlla dhe një motër. Vëllai është student, kurse e motra është nxënëse në shkollën e mesme. Toni është i martuar. Edhe e shoqja e Tonit është mjekë. Vëllai i Tonit, Elioni, është i fejuar. E fejuara e Elionit është studente. Motra e Tonit nuk është e fejuar. Ajo ka një të dashur. Toni ka rreth familjar të gjerë. Në Tiranë ai ka prindër: babain dhe nënën, kurse në Shkodër ka gjyshin e gjyshen. Atje ka edhe stërgjyshin e stërgjyshen, tashmë shumë të moshuar. Në Shkodër ka një kushëri dhe një kushërirë nga i ati: djalin e xhaxhait dhe vajzën e hallës, kurse në Tiranë ka një kushëri dhe një kushërirë nga e ëma: djalin e tezes dhe vajzën e tezes. Në Vlorë ka gjyshin dhe gjyshen nga e ëma, kurse në Tiranë ka vetëm një hallë e një nip. Toni nuk ka as katragjysh as katragjyshe. Ata kanë vdekur.

Тони је доктор. Он је из Тиране. Тони има једног брата и једну сестру. Брат је студент, док је (његова) сестра ученица средње школе. Тони је ожењен. И његова жена је докторка. Тонијев брат, Елиони, је верен. Елионијева вереница је студенткиња. Тонијева сестра није верена. Она има дечка. Тони има велики круг породице. У Тирани има родитеље: оца и мајку, док у Скадру

има бабу и деду. Тамо има и прабабу и прадеду, који су већ веома стари. У Скадру има једног рођака и рођаку по оцу: брата од стрица и сестру од тетке, док у Тирани има једног рођака и рођаку по мајци: брата од тетке и сестру од тетке. У Валони има бабу и деду по мајци, док у Тирани има само тетку и братанца (сестрића). Тони нема ни чукундеду ни чукунбабу. Они су умрли. [Прев. аут.]

Именице попут *i ati*, *e ëta*, *e motra*, *e shoqja* које су подвучене двема цртама представљају именице са чланом, које се у овом контексту користе као формалнији изрази, будући да се у истом тексту налазе и њихови еквиваленти *baba* и *nëna*. Препозитивни чланови именица *e motra* и *e shoqja* носе значење присвојне заменице у трећем лицу, што потврђује њихово порекло, док за именицу *e fejuara*, која је подвучена испрекиданом линијом, не можемо рећи да је део класичне родбинске терминологије, јер означава особу која је у блиском емотивном односу са једним од чланова породице, али је део ширег друштвеног и породичног контекста. Већина осталих именица означава турцизме који се користе без препозитивног члана, нпр. *baba*, *gjysh*, *gjyshe*, *hallë*, *teze*, који су постали део лексике балканских језика и на тај начин делимично формирали корпус балканских турцизама у области терминологије сродства (Вјељетић, 1994: 214). Ове именице, као и неке именице очуване из староалбанског и одређени славизми, не могу се користити ни са препозитивним чланом у овом контексту нити са присвојном заменицом у првом и другом лицу која се налази испред њих, тј. не можемо рећи *ime nënë* или *e nëna* (Торали, 2007: 61). Иако је мали број именица турског и словенског порекла ушао у албански језик, према Ш. Демирају (Shaban Demiraj) (1981: 78), њихов продор у лексику албанског језика је био неопходан, јер се пре тога нису могле наћи речи са тим значењем у албанском.

Ослањајући се на претходно изложене чињенице, долазимо до закључка да се препозитивни члан користи паралелно са присвојним заменицама за прво и друго лице које заузимају позицију испред именице, јер само оне именице испред којих може да се постави присвојна заменица могу и да добију члан, који добија вредност показатеља присвојних односа за треће лице (Agalliu, 1987: 171).

ЗАКЉУЧАК

Проучавање родбинске терминологије пружа увид у комплексне односе између језика, културе и друштвених интеракција, а она може бити кључна за истраживање језичких варијетета и употребе језика у различитим социокултурним контекстима. Њена бит се огледа у самом утицају на начин на који људи размишљају о својим улогама у друштву, из чега произлази другачије коришћење речи које означавају родбинске везе у различитим

језицима. Она потпомаже разоткривање веза између језика, друштвених структура и културних вредности.

Битан део родбинске терминологије у балканским језицима чине позајмљенице из турског језика, које су задржале свој фонетски облик и у највећем броју случајева и значење. Проучавање именица које означавају родбинске везе има велики значај не само за разумевање граматичке структуре како албанског тако и других језика, већ има и улогу у разумевању језичке еволуције и корелација између језика и културе, будући да се синоними ових речи користе у оквиру једног језика у различитим областима, друштвеним и културолошким слојевима (Shkurtaј, 1999: 71). У прилог овој чињеници иде и појава различитих позајмљеница у балканским језицима из других језика, поред турског. О блиском контакту балканских народа говори и појава употребе различитих речи из ових језика – на пример, у одређеним деловима српског говорног подручја појавиле су се речи регионалног карактера из албанског језика, које нису ушле у стандардни језик, и то *бир* за сина и *џуи* за деда (Вјeлeтић, 1994: 204).

Албански језик има специфичне термине за различите родбинске односе, а родбинска терминологија је дубоко укорeњeна у култури и традицији овог народа. Она одражава породичне вредности и игра кључну улогу у свакодневном животу Албанаца, а као и у многим другим језицима пролазила је кроз културне и друштвене промене, нарочито под утицајем других језика из којих су дошле различите позајмљенице.

Ове именице играју важну улогу у проучавању морфолошке и синтаксичке структуре албанског језика, дубоко су укорeњeне у друштву и део су културног наслеђа. У реченицама имају исту функцију као и све друге именице, са разликом да осим постпозитивног члана мењају и својој препозитивни члан, а у односу на друге индоевропске језике посебно се истичу по својој творби.

У речима овог типа, елемент који буди највеће интересовање јесте члан који потиче од показних заменица, касније трансформисаних у присвојне заменице чија је позиција иза свих именица које одређују, осим иза неких именица из области родбинске терминологије. Како су присвојне заменице хетерогена класа, тј. граматичка област која се временом мењала у процесу унутрашњег језичког развоја, овај тзв. „присвојни” члан је остатак присвојне заменице за треће лице, који се искључиво користи са именицом у одређеном виду. Диверзитет у промени именица које означавају родбинске везе нам показује богатство морфолошких облика – док се именице са заменицама у првом и другом лицу користе у неодређеном виду са присвојном заменицом испред, именице са заменицама у трећем лицу се користе увек у одређеном виду уз промену члана по падежима.

Анализом именица са препозитивним чланом које означавају крвно сродство долазимо до значајних сазнања из области језика, културе и дру-

штва, која нам омогућавају да дубље разумемо албанску културу и идентитет. Такође, замена ових именица еквивалентима који су дошли из других језика даје нам додатне информације о периодима кроз које је пролазио албански језик.

ЛИТЕРАТУРА

- Agalliu, F. (1987). Nyjë apo morfemë eptimi?. *Studime filologjike 1*, XLI (XXIV), 169–174.
- Bjelečić, M. (1994). Terminologija krvnog srodstva u srpskohrvatskom jeziku. *Južnoslovenski filolog*, L, 199–207.
- Beci, B. (2004). *Gramatika e gjuhës shqipe për të gjithë*. Tiranë: Botime EDFa.
- Beci, B. (2010). *Gramatika e gjuhës shqipe për mësuesit e gjuhës shqipe*. Tiranë: Botime EDFa.
- Begolli, M. (1964). *Gramatika për klasën e VIII të shkollës fillore*. Beograd: Enti i botimeve të teksteve i Republikës Socialiste të Serbisë.
- Cipo, K. (1949). *Gramatika shqipe*. Tiranë: Instituti i shkencave.
- Demiraj, Sh. (1978). Rreth “nyjave të përparme” të shqipes, vështruar edhe në përqasje me rumanishten. *Gjurmime albanologjike – Seria e shkencave filologjike*, VII, 65–72.
- Demiraj, Sh. (1981). Rreth vendit të përcaktorëve në gjuhën shqipe. *Studime filologjike*, 2, XXXV (XVIII), 69–86.
- Durmishi (Elezi), G. (2013). Vështrim e interpretim gjuhësor mbi mënyrën e konceptimit të nyjës si pjesë ligjërate. *Revistë shkencore e institutit alb shkenca*, VI(4).
- Haxhillari, H. (2021). *Caktuesori në gjuhët e Ballkanit*. Tiranë: INFBOTUES.
- Jashari, A., Çitaku, F. (2009). *Gramatika e gjuhës shqipe: Morfologjia për studentët e degëve të gjuhëve të huaja*. Prishtinë: Universiteti “Fan S. Noli”.
- Riza, S. (1953). *Diftorët e shqipes dhe historiat i tyre*. Prishtinë: “Mustafa Bakija” shtëpia botuese krahinore.
- Riza, S. (1979). *Studime albanistike*. Prishtinë: Rilindja.
- Riza, S. (1982). Probleme të nyjave të shqipes. *Studime filologjike*, 1, XXXVI (XIX), 121–138.
- Spiro, A. (2021). *Nyjat në gjuhën shqipe – Diakronia dhe sinkronia e një evolucioni tipologjik: prokliza binare dhe enkliza shqese*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë.
- Shkurtaç, Gj. (1999). Shqyrtime sociolinguistike për emrat e farefisnisë dhe për emrat vetjakë të shqipes. *Studime filologjike*, 3–4, LIII (XXXVI), 69–86.
- Shkurtaç, Gj. (2006). *Kultura e gjuhës*. Tiranë: Shtëpia botuese e librit universitar.
- Shkurtaç, Gj. (2010). *Shqipja e sotme*. Tiranë: Shtëpia Botuese Universitare U. F. O. Press.
- Topalli, K. (2007). Për gjenezën e pronorëve të shqipes. *Studime filologjike*, 1–2, LXI (XLV), 43–82.
- Topalli, K. (2011). *Gramatikë historike e gjuhës shqipe*. Qendra e Studimeve Albanologjike, Inst. i Gjuhësisë dhe i Letërsisë.
- Vokshi, H. (1957). *Gramatikë e gjuhës shqipe për klasën e VII dhe VIII të shkollës tetëvjeçare*. Prishtinë: Milladin Popoviq.

Andela M. Marković

Nailje R. Malja Imami

University of Belgrade

Faculty of Philology

Department of Albanology

NOUNS WITH PREPOSITIVE ARTICLES IN ALBANIAN THAT INDICATE BLOOD RELATIONS

Summary: The main goal of this study is to highlight the role of prepositive articles in nouns related to kinship terminology in the Albanian language. Within nouns with a prepositive article, special attention is given to nouns that denote kinship relationships. Given their nature, these nouns are prevalent in both written and spoken language. Although these nouns today have equivalents without any article, they still hold a significant place in the structure of the Albanian language because they stand out due to the unique function of the prepositive article, which signifies possession.

Many grammarians have studied the origin of this article, and it has been established that it originated from the demonstrative pronoun, which over time acquired the function of a possessive pronoun. Today, the article is associated with the possessive pronoun for the third person.

Through comparative analysis of similar constructions in other languages, the Albanian language is recognized for its distinctive characteristics in the Indo-European language family, especially with respect to these nouns. By providing examples where nouns from this group are used and conducting syntactical analysis, it is determined that they inflect in the same way as other nouns, changing their prepositive article. This type of nouns plays a significant role in the study of the historical and morphological structure of the Albanian language, mainly because they have both a prepositive and postpositive article in a specific context.

Keywords: kinship terminology, noun system, declension, articles, possessive article, Albanian language.